

REGIONÁLNÍ ROZDÍLY V TRESTNÉ ČINNOSTI DĚTÍ A MLADISTVÝCH (SROVNÁNÍ OKRESŮ ČESKÉ BUDĚJOVICE A TEPLICE)

REGIONAL DIFFERENCES IN CHILD AND JUVENILE DELINQUENCY (COMPARISON OF THE DISTRICTS OF ČESKÉ BUDĚJOVICE AND TEPLICE)

Jana Rošlapilová

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta

Summary

Article provides a brief description of development of child and juvenile delinquency, both in the whole Czech Republic and in the Ústí and České Budějovice regions. An overview of the current situation of delinquency in both districts obtained using self-reporting is presented. Research based on the method of self-reporting provides opportunity to describe even the otherwise hidden part of delinquency. Two hypotheses were formulated; the main hypothesis presumes that delinquent behaviour together with the conditions of the delinquency onset is also influenced by residence location.

The hypotheses were tested using questionnaire survey conducted in primary schools in the districts of Teplice and České Budějovice.

Key words: criminal activity – children – adolescents – České Budějovice – Teplice

Souhrn

Příspěvek se zabývá stručným vývojem trestné činnosti dětí i mladistvých, a to jak v celorepublikovém měřítku, tak i v Ústeckém a Jihočeském kraji. Poté se snaží orientačně zachytit stávající situaci v okresech Teplice a České Budějovice pomocí self-reportu. Výzkum založený na této metodě dává šanci popsat i tu část delikvence, která jinak zůstává skryta. Byly stanoveny dvě hypotézy, kdy hlavní hypotéza předpokládala, že delikventní jednání, ale i podmínky jeho vzniku, závisí mimo jiné i na lokalitě.

Hypotézy se ověřovaly na základě dotazníkového šetření, které proběhlo na základních školách v okresech Teplice a České Budějovice.

Klíčová slova: trestná činnost – děti – mladiství – České Budějovice – Teplice

Úvod

Problémem dnešní doby se stává chronický nedostatek času, který je patrný téměř ve všech skupinách populace, avšak nejvýrazněji se promítá do života rodin. V rodinách ubývá společně trávený čas, vytrácejí se společné činnosti a společná setkání, která napomáhají vytvářet rodinnou historii a pomáhají dětem zařazovat své vlastní zkušenosti do kontextů zkušeností širší rodiny. Nedostatek času v rodinách často předznamenává terén pro psychickou subdeprivaci, kdy dítě postrádá blízkost svých rodičů a často tak nemá mož-

nost si s někým z nich důvěrně pohovořit (2).

Ve svém volném čase jsou tedy děti odděleny od světa svých rodičů a významnou část volného času tráví s kamarády, spolužáky, s přáteli a stávají se tak členy různých part. Parta existuje v určité době nejen jako cíl sám o sobě, ale také jako pevnost, z jejíhož bezpečí je možné testovat odolnost vůči dospělé autoritě (2).

Negativní jevy a chování dětí a mládeže mají co do závažnosti velké rozpětí. Na jedné straně jsou velmi rozšířené krádeže a na straně druhé jsou závažné případy násilné trestné

činnosti. Dalšími častými formami narušeného chování mladistvých je prostituce či různé specifické odchylky ve způsobu života – jako například toxikomanie, život v sektách, extremistických skupinách (2).

Trestní právo vždy zohledňovalo v trestním řízení nízký věk i nezkušenost účastníků. Delikvence mládeže byla téměř vždy posuzována jinak než trestná činnost dospělých, a to právě s ohledem na nízký věk pachatelů a s ním související nezralost osobnosti a nedostatek vlastních životních zkušeností (2, s. 53).

Podíl dětí a mladistvých na majetkové i násilné trestné kriminalitě budí delší dobu pozornost i znepokojení. Velký problém je v umisťování delikventních dětí do ústavních zařízení, kde se setkají s méně narušenými dětmi, které zde nepříznivě ovlivňují. Veřejnost po takovéto zkušenosti s mladistvými delikventy volá po tvrdších trestech a po snížení hranice trestní odpovědnosti na 14 let a zároveň o zvýšení horní hranice výjimečného trestu pro mladistvé nad 15 let (3).

Ačkoliv je problém dlouhodobě studován, stále přetrvává v této oblasti řada otevřených otázek. Existují i zcela protichůdné názory zejména na příčiny dětské kriminality a na to, jakým způsobem zacházet s mladistvými delikventy. Zatímco silně represivní postupy vycházejí z hypotézy o odstrašujícím účinku sankce, postupy rozvojové pedagogiky jsou založené spíše na myšlence, že nikoli trest, nýbrž silné zážitky v mimořádném prostředí přinášejí korektivní, polepšující účinek (1, s. 31).

Cíle výzkumu

Výzkumná část práce se soustřeďuje na výskyt forem trestné činnosti. Cílem tohoto výzkumu bylo na základě literárního rozboru, sběru dat z dotazníkového šetření a analýzy dat policejních statistik zmapovat problematiku trestné činnosti dětí a mladistvých v okresech Teplice a České Budějovice.

Hypotézy

Na základě rozboru odborné literatury byly stanoveny dvě hypotézy. Očekávány byly dílčí rozdíly nejen v celkové úrovni delikvence, ale též v její struktuře.

Hlavní hypotéza říká, že trestná činnost

páchaná dětmi a mladistvými je v okrese Teplice častější než v okrese České Budějovice. Další hypotéza předpokládá, že chlapci páchají trestnou činnost častěji než dívky.

Metodika

V první fázi výzkumu byly analyzovány statistické údaje získané z policejních statistik. Objektem analýzy byl vývoj trestné činnosti dětí a mladistvých v České republice od roku 2000 do roku 2006, dále pak vývoj trestné činnosti dětí a mladistvých v Ústeckém a Českobudějovickém kraji v letech 2005 a 2006. Výsledky byly zpracovány do grafů a sloužily hlavně jako úvod do problematiky a jako retrospektivní ohled na vývoj kriminality v posledních letech.

K dalšímu zpracování výzkumné části byl proveden kvantitativní výzkum za využití metody dotazníku ISRD 2 (International Survey on Self-Reported Delinquency 2).¹

Z hlediska teoretických východisek je důležité připomenout, že výzkum ISRD 2 vychází z teorie kontroly, tedy z teze, jejíž hlavní myšlenka vychází z nutnosti sociální kontroly, která přispívá k prevenci delikventního jednání. Přitom důležitým předpokladem je také interiorizace kontroly, tedy to, že jedinec dokáže sám regulovat své chování, že respektuje autority. Dotazníkem bylo zjišťováno, zda je trestná činnost páchaná dětmi a mladistvými v okrese Teplice častější než v okrese České Budějovice.

Dotazník byl anonymní a obsahoval 75 otázek: otázky uzavřené, polouzavřené, filtrační i kontrolní.

Návratnost dotazníků byla 100 %.

Charakteristika souboru

Byli osloveni žáci 7., 8., a 9. tříd základních škol v českobudějovickém a teplickém regionu. Jednalo o základní školy: ZŠ Proboštov (43 respondentů), ZŠ Metelkovo náměstí (57 respondentů), ZŠ Rudolfovo (46 respondentů), ZŠ J. Š. Baara (58 respondentů). Celkový počet respondentů činil 204, z toho 101 dívek a 103 chlapců.

Výsledky

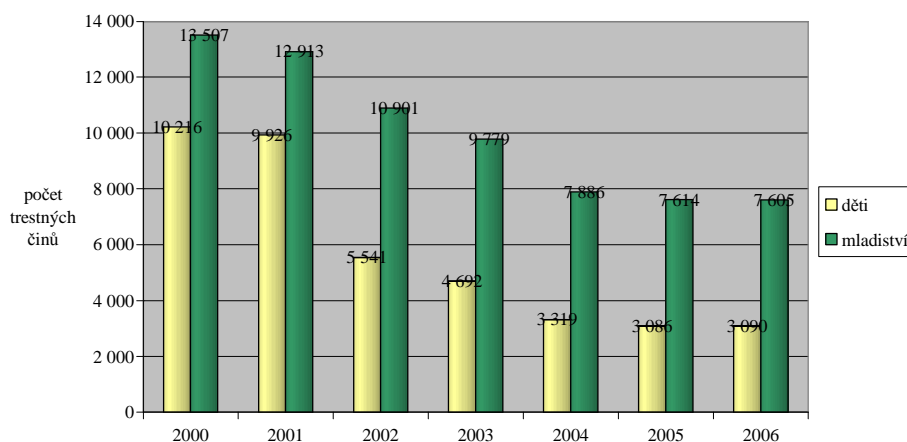
Analýza policejních statistik ukázala, že během uplynulých 6 let lze sledovat klesající

tendence u kriminality spáchané dětmi i mladistvými. Zatímco v roce 2000 dosahoval počet spáchaných trestných činů mladistvými téměř 14 000, o šest let později lze vidět snížení téměř o polovinu (7 605). U dětí je za stejné

období pokles dokonce o jednu třetinu. Vypadá to, že za poslední 3 roky se klesající tendence sice výrazněji neprojevují, na druhou stranu je dobré, že není patrný ani nárůst (viz graf č. 1).

Graf. č. 1

POČET SPÁCHANÝCH TRESTNÝCH ČINŮ DĚTMI A MLADISTVÝMI V ČR
V LETECH 2000 - 2006

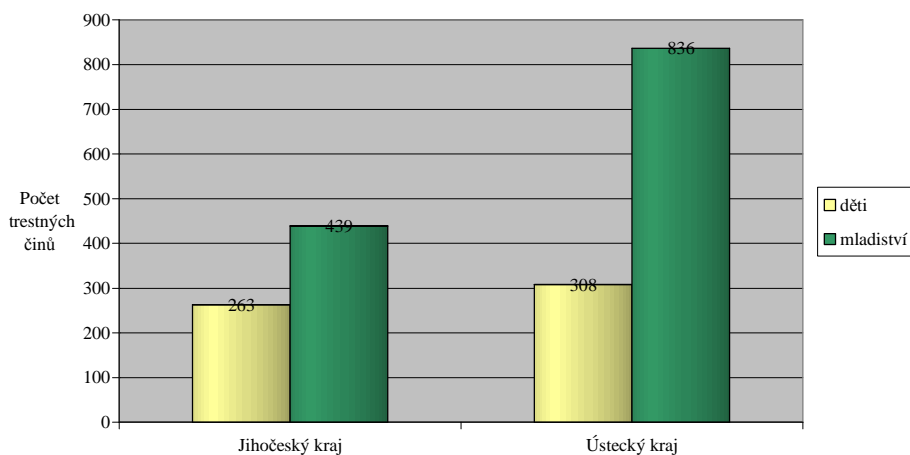

* Zdroj: vlastní výzkum

Pokud se zaměříme na kraje v roce 2005, kde leží obě zkoumaná města, je zde výrazný rozdíl v kriminalitě mladistvých – v Ústeckém kraji, kde leží Teplice, je počet spáchaných trestných skutků dvakrát vyšší (836) než

v Jihočeském kraji (439), kde se nacházejí České Budějovice. Naproti tomu se děti v této činnosti liší jen nepatrně, v Ústeckém kraji je počet o trochu vyšší „pouze“ o 45 případů (viz graf č. 2).

Graf č. 2

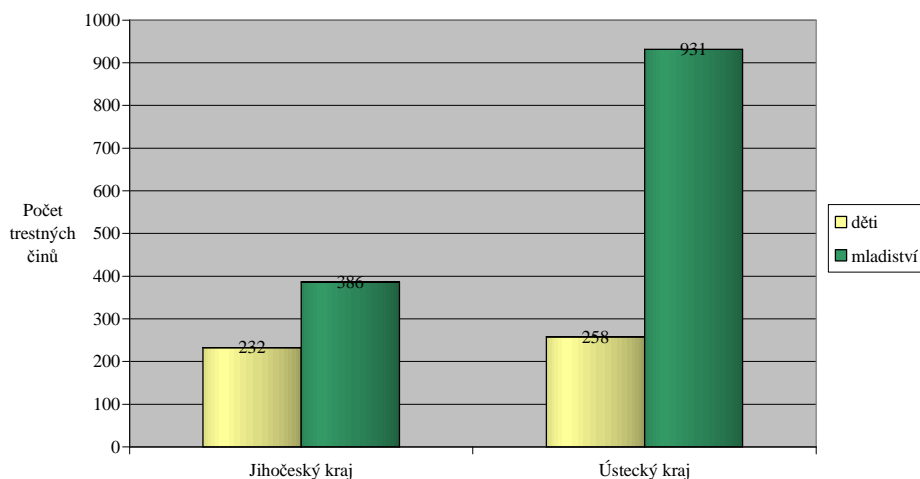
ZJIŠTĚNÉ TRESTNÉ ČINY DĚTÍ A MLADISTVÝCH
V JIHOČESKÉM A ÚSTECKÉM KRAJI ZA ROK 2005

* Zdroj: vlastní výzkum

Situace v roce 2006 je v trestné činnosti dětí zase poměrně shodná, v Ústeckém kraji je opět o 26 případů více než v Jihočeském, avšak vzhledem k roku 2005 se počet skutků v obou krajích snížil. U kriminality mladistvých jsou však rozdíly větší, v Ústeckém kraji

bylo spácháno 931 skutků, v Jihočeském o víc než polovinu méně (386). Oproti roku 2005 se počet skutků mladistvých v Ústeckém kraji zvýšil o 95, v Jihočeském naopak snížil o 53 případů.

Graf č. 3

ZJIŠTĚNÉ TRESTNÉ ČINY DĚTÍ A MLADISTVÝCH
V JIHOČESKÉM A ÚSTECKÉM KRAJI ZA ROK 2006

* Zdroj: vlastní výzkum

Jedinec ve věku 13–15 let je velmi ovlivnitelný přáteli, přitom v obou lokalitách žáci

připustili, že se v jejich skupině přátel dělají nelegální věci – shodně ve 28 %.

Tab. č. 1 Skupiny přátel dělajících ilegální věci dle okresů

			Dělají lidé z tvoji skupiny společně nějaké nelegální (nezákonné) věci i ve skutečnosti?		celkem
			ne	ano	
okres Teplice	počet		56	22	78
	% okres		71,8%	28,2%	100,0%
okres České Budějovice	počet		53	21	74
	% okres		71,6%	28,4%	100,0%
Dělají lidé z tvoji skupiny společně nějaké nelegální (nezákonné) věci i ve skutečnosti?			51,4%	51,2%	51,3%
celkem	počet		109	43	152
	% okres		71,7%	28,3%	100,0%
Dělají lidé z tvoji skupiny společně nějaké nelegální (nezákonné) věci i ve skutečnosti?			100,0%	100,0%	100,0%

* Zdroj: vlastní výzkum

Co se týče užívání piva či vína, okresy jsou opět vyrovnané (87 %) a odchylky statisticky nevýznamné. U tvrdého alkoholu, jako je vodka, rum, slivovice, gin, whisky apod., se však výraznější odchylka objevuje, na Českobudějovicku je prevalence vyšší. U takto mladé populace je riziko dalšího užívání a nadužívání velmi vysoké, nemluvě o pozdějších komplikacích na úrovni fyzické, psychické i socioekonomické. Avšak v České republice nejsou tyto jevy kriminalizovány. Analýza sloužila hlavně jako poukázání na sociálněpatologické

jevy u dětí a mladistvých, které mohou vést k delikventnímu vývinu či jsou s ním více méně spjaté.

Jednoznačně nejčastěji páchaná trestná činnost je spojena s užíváním počítače, především se týká nelegálního stahování a kopírování hudby i filmů – tzv. pirátství. Procento mladých pachatelů je mírně vyšší na Teplicku (70 %) než na Českobudějovicku (66 %). Navíc z těchto žáků takřka každý druhý věděl, že se jedná o nelegální činnost.

Tab. č. 2 Stahování či kopírování hudby nebo filmů dle okresů

			Stahoval/a jsi někdy při používání počítače z internetu hudbu nebo filmy?		Celkem
			ne	ano	
Okres Teplice	počet		30	70	100
	% okres		30,0%	70,0%	100,0%
okres České Budějovice	počet		35	69	104
	% okres		33,7%	66,3%	100,0%
Stahoval/a jsi někdy při používání počítače z internetu hudbu nebo filmy?			46,2%	50,4%	49,0%
Celkem	počet		65	139	204
	% okres		31,9%	68,1%	100,0%
Stahoval/a jsi někdy při používání počítače z internetu hudbu nebo filmy?			100,0%	100,0%	100,0%

* Zdroj: vlastní výzkum

Žáci jsou dokonce schopni se napojit či nabourat do cizí sítě (údajně zhruba každý desátý).

Tab. č. 3 Napojení nebo nabourání do cizí sítě jako hacker dle okresů

			Použil/a jsi někdy počítač jako hacker (pro napojení nebo nabourání cizích sítí)?		Celkem
			ne	ano	
Okres	okres Teplice	Počet	92	8	100
		% okres	92,0%	8,0%	100,0%
		% Použil/a jsi někdy počítač jako hacker (pro napojení nebo nabourání cizích sítí)?	50,3%	38,1%	49,0%
	okres České Budějovice	Počet	91	13	104
		% okres	87,5%	12,5%	100,0%
		% Použil/a jsi někdy počítač jako hacker (pro napojení nebo nabourání cizích sítí)?	49,7%	61,9%	51,0%
Celkem		Počet	183	21	204
		% okres	89,7%	10,3%	100,0%
		% Použil/a jsi někdy počítač jako hacker (pro napojení nebo nabourání cizích sítí)?	100,0%	100,0%	100,0%

* Zdroj: vlastní výzkum

S krádeží v obchodech má zkušenost 18 % žáků z Teplicka a o polovinu méně žáků z Českobudějovicka.

Tab. č. 4 Krádež v obchodě či supermarketu dle okresů

			Ukradl/a jsi něco v obchodě nebo v supermarketu?		Celkem
			ne	ano	
Okres	okres Teplice	Počet	82	18	100
		% okres	82,0%	18,0%	100,0%
		% Ukradl/a jsi něco v obchodě nebo v supermarketu?	46,3%	66,7%	49,0%
	okres České Budějovice	Počet	95	9	104
		% okres	91,3%	8,7%	100,0%
		% Ukradl/a jsi něco v obchodě nebo v supermarketu?	53,7%	33,3%	51,0%
Celkem		Počet	177	27	204
		% okres	86,8%	13,2%	100,0%
		% Ukradl/a jsi něco v obchodě nebo v supermarketu?	100,0%	100,0%	100,0%

* Zdroj: vlastní výzkum

Rozdíly existují i v užívání drog dětmi a mladistvými. Z Teplicka má zkušenost s marihuanou či hašišem 11 % žáků, z Česko-budějovicka 17 % (o 7 žáků více). Za zmínku jistě stojí, že s nekonopnými drogami, jako je extáze nebo speed, už experimentovali 3 žáci z Česko-budějovicka. Žáci uvedli, že již někdy užili i LSD, heroin nebo kokain.

Pokud jde o rozdíly pohlaví, v páčání deliktů sice převažují chlapci, avšak výrazné odchylky zde nejsou.

Dále výsledky ukázaly, že chlapci jsou častěji součástí (32,9 %) určité skupiny přátel, která provádí ilegální věci, u dívek je to o 10 % méně.

Tab. č. 5 Skupiny přátel dělajících ilegální věci dle pohlaví

			Dělají lidé z tvoji skupiny společně nějaké nelegální (nezákonné) věci i ve skutečnosti?		Celkem
			ne	ano	
Pohlaví	chlapci	Počet	49	24	73
		% pohlaví	67,1%	32,9%	100,0%
		% Dělají lidé z tvoji skupiny společně nějaké nelegální (nezákonné) věci i ve skutečnosti?	45,0%	55,8%	48,0%
	dívky	Počet	60	19	79
		% pohlaví	75,9%	24,1%	100,0%
		% Dělají lidé z tvoji skupiny společně nějaké nelegální (nezákonné) věci i ve skutečnosti?	55,0%	44,2%	52,0%
Celkem		Počet	109	43	152
		% pohlaví	71,7%	28,3%	100,0%
		% Dělají lidé z tvoji skupiny společně nějaké nelegální (nezákonné) věci i ve skutečnosti?	100,0%	100,0%	100,0%

* Zdroj: vlastní výzkum

Užívání piva a vína je v obou městech vyrovnané – kolem 87,3 % zkušeností u chlapců i dívek. S tvrdým alkoholem je to podobné, rozdíl statisticky významný není.

Při tvoření pirátských kopií mají chlapci převahu (72,3 %), dívky o 8 % méně. Schopnost napojit se či nabourat do cizích sítí se

u chlapců ukázala v 16 %, u dívek třikrát méně. Chlapci se účastnili v 11 % vandalismu, dívky tuto trestnou činnost páchají ve 3 %. 16 % chlapců někdy ukradlo něco v obchodě či v supermarketu, u dívek skoro 11 %. Téměř každý čtvrtý chlapec se někdy zapojil do skupinové bitky, u dívek „jen“ každá čtrnáctá.

Tab. č. 6 Skupiny přátel dělajících ilegální věci dle pohlaví

			Účastnil/a jsi se nějaké skupinové bitky na školním dvoře, na fotbalovém stadionu, na ulici anebo jiném veřejném místě?		Celkem
			ne	ano	
Pohlaví	chlapci	Počet	77	24	101
		% pohlaví	76,2%	23,8%	100,0%
		% Účastnil/a jsi se nějaké skupinové bitky na školním dvoře, na fotbalovém stadionu, na ulici anebo jiném veřejném místě?	44,5%	77,4%	49,5%
dívky		Počet	96	7	103
		% pohlaví	93,2%	6,8%	100,0%
		% Účastnil/a jsi se nějaké skupinové bitky na školním dvoře, na fotbalovém stadionu, na ulici anebo jiném veřejném místě?	55,5%	22,6%	50,5%
Celkem		Počet	173	31	204
		% pohlaví	84,8%	15,2%	100,0%
		% Účastnil/a jsi se nějaké skupinové bitky na školním dvoře, na fotbalovém stadionu, na ulici anebo jiném veřejném místě?	100,0%	100,0%	100,0%

* Zdroj: vlastní výzkum

Experimentace s marihuanou a hašíšem byla zjištěna u 1 chlapce a 1 dívky. S extází má zkušenost 1 dívka a 2 chlapci, u těchto respondentů se také objevilo užití LSD, hašíše nebo kokainu. Ostatní skutečnosti pozbývají statistickou významnost.

Diskuze

Ze zhodnocených výsledků výzkumu vyplývají níže uvedené závěry. Na základě provedené analýzy policejních statistik vývoje, která se zaměřovala na zjištění trestných činů u těchto skupin populace v celé České republice od roku 2000 do roku 2006, bylo zjištěno, že dětská kriminalita je za poslední 3 roky (2004–2006) poměrně stabilní a není patrný žádný nárůst. V předešlých letech (2000–2003) byl dokonce značný pokles kriminality – u mladistvých o 27,6 % (3 728 případů), u dětí dokonce o 54,1 % (5 524 případů).

Zjištěné výsledky z dotazníkového šetření se opíraly o analýzu policejních statistik, a to za rok 2005 a 2006 v Ústeckém a Jihočeském kraji (předtím se v těchto statistikách Ústecký kraj započítával do Severočeského

kraje). V roce 2005 byl výrazný rozdíl v počtu spáchaných trestných skutků hlavně u mladistvých. V Ústeckém kraji byl počet skutků skoro dvakrát vyšší než v Jihočeském kraji – o 47,5 % (397 skutků). U dětí do 15 let byla situace poměrně vyrovnaná – na severu 308 případů, na jihu 263 případů.

Na základě dotazníkového šetření byla první hypotéza vyvrácena a druhá potvrzena. Hlavní hypotéza předpokládala, že delikventní jednání, ale i podmínky jeho vzniku, závisí mj. i na lokalitě. Celkové výsledky získaných dat však překvapivě nebyly u obou skupin respondentů výrazně rozdílné. Ukázalo se, že větší vliv má kvalita školy, obecně tedy specifika konkrétního prostředí.

Druhá hypotéza zněla, že chlapci páchají trestnou činnost častěji než dívky. V tomto ohledu přinesl výzkum očekávané výsledky, ačkoliv u některých specifických forem trestné činnosti je patrné, že se poměr dívek a mužů pomalu vyrovnává, například u počítačového pirátství.

ZÁVĚR

V teplickém regionu a celkově v Ústeckém kraji je vysoká jak míra nezaměstnanosti, tak i vyšší výskyt sociálněpatologických jevů a horší úroveň ochranných faktorů. Z výzkumu však jednoznačně nevyplývá, že by tento region působil na žáky základních škol v této oblasti tolik negativně. Celkové výsledky totiž překvapivě nebyly u obou skupin respondentů výrazně rozdílné.

Nejzásadnější informaci ovšem přineslo zjištění, že kvalita školy a jejího prostředí může mít velmi výrazný vliv, také rozdíly v rámci regionu (město – venkov) totiž často překrývají rozdíly mezi regiony. To představuje výzvu například pro zaměření primární prevence.

LITERATURA

1. Čírtková, L.: Dva pohledy na delikvenci dětí a mladistvých. *Psychologie dnes*. Praha: Tiskárny MV, 2004, ročník X, číslo 4, 31 s.

2. Kukla, L.: Děti, mládež a kriminalita. In: *Dítě v krizi*. 1. vyd. Olomouc: Media DIDA, 50–56 s.
3. Matoušek, O., Kroftová, A.: *Mládež a delikvence*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998, 336 s.

---

* Poznámky autora:

¹Dotazník byl převzatý z mezinárodního výzkumu problémů současné mládeže, jehož organizátorem byl tým uznávaných odborníků pod vedením profesorky Josine Junger-Tasové. Výzkum probíhal ve 30 státech, mimo jiné i v České republice pod záštitou katedry sociologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Cílem výzkumu bylo zopakovat úspěšný projekt International Self-Report Delinquency Study z počátku 90. let a přispět k porovnání situace mládeže nejen v Evropě, ale i v dalších zemích. Sběr dat probíhal na 80 základních školách v různých regionech, a to na přelomu roku 2006 a 2007. Tohoto výzkumu se autorka příspěvkem zúčastnila jako tazatelka v teplickém regionu.

Jana Rošlapilová
roslapilova.jana@seznam.cz